PANDIVERE TEATAJA

Agrofirma „PANDIVERE" teabeleht nr. 13 — JUUNI 1989

TIIT MADE KOHTUS OMA VALIJATEGA

*„Eesti delegatsiooni võidud Moskvas olid kahtlemata olemas, kuigi me tegelikult ei saavutanud midagi. Seega ei saa ma väita, et tegime kõik, mis võimalik, et rohkem polnud meie võimuses. Kuluaarides tegime palju tööd. Baltlaste autoriteet oli saadikute hulgas kõrge. Kui taheti tõstatada mingeid küsimusi, tuldi meie käest arvamust küsima. Eesti delegatsioon ei olnud ühtne — oli reaktsiooniline (interliikumine), neutraalne (funktsionäärid) ja radikaalne (rahvarinne) tiib. Konstitutsioonilise kontrolli komitee küsimuses oli vaja leedukaid toetada — neist lahkus saalist 50, lätlastest 25. Meie delegatsioonist lahkus saalist 13 inimest, 25 jäi saali. Kaks saadikut oli enne küsimuse arutamist saalist väljas, üks neist elab seda siiani väga raskelt üle. 8 meie saadikut oli sel ajal Moskvast ära. Meie pea Väljas häälletas nii, nagu on tarvis, arvestades tema ametikohta. Saalist välja minemast hoiatas ta meid küll."

***Miks eestlasi kongressisaalis palju filmiti?**

„Sellepärast, et operaatorid tahavad filmida liikumist. Meie liikusime kõnepuldi poole ja tagasi, naersime, vahetasime arvamusi, võtsime pintsakud seljast. Kirgiisid meie kõrval istusid, nagu 1917. aastal pandi."

*„MRP oli suuremale osale saalist tundmatu. Meie juhtkond ei kiitnud heaks seda, et Igor Gräzin luges ette lisaprotokolli. Meie Baltimaadelt aplodeerisime, teistel olid suud lahti. Pärast seda hakkas asi levima. Siiski ei tasu MRPst palju loota, see on meile rohkem moraalne tugi. 2/3 saalist hääletab ikka, et õigesti tehti, kui Eesti, Läti ja Leedu inkorporeeriti."

***Mis on mejle tähtsam, kas Tartu rahu või MRP?**

„Üks on meile kasulik, teine kahjulik. De *jure* Tartu rahu eksisteerib, de *facto* tühistas selle MRP. Tähtsam on praegu kahtlemata MRP."

***Mis tingis negatiivse suhtumise akadeemik Sahharovisse?**

„Saadikute madal intelligents. Suhtumise Sahharovisse kujundas presiidium ise. Kaos kongressisaalis oli Gorbatšovi ja Vorotnikovi poolt hoolikalt kavandatud. Sahharov tegi ettepaneku konstitutsiooni §6 (partei on ühiskonna juhtiv ja suunav jõud) tühistamiseks. Mina arvan, et peame kogu konstitutsiooni uue tegema, praegune ei kõlba, §6 tühistamisest üksi on vähe. Mitmeparteisüsteem tekib niigi."

***Mida arvate Jeltsinist?**

„Ei olnud poliitiline reaalsus, et Jeltsin võidaks. Ja annaks jumal, et ta ei pääseks võimule. Ta on väike Stalin. Jeltsin leiab, et Peeter I oli õigus — vene inimest saab tööle sundida vaid siis, kui tal habeme maha ajad ja kõrist kinni hoiad."

***Kas uutmoodi mõtlemine on võimalik?**

„Mina ei usu uutmoodi mõtlemise võimalikkusesse. Mehed, kes hiljuti võitlesid partorgi koha pärast, on nüüd koos sini-must-valgete lippude all. Nad on võtnud enda ümber kooriku ja ette maski, olemuses on nad jäänud endiseks. Mõeldakse endale, oma perele, „elan ju vaid üks kord", eneseohverdamise sündroom enam ei toimi, tegutsetakse nii, nagu hetkel kasulikum."

***Kuidas suhtuda Jarovoi ja Kogani tegevusse kongressil?**

„Kogan andis hästi edasi meie püüdlusi. Arutasime Marju (Lauristini) ja Klaraga (Hallikuga), et on alles tubli poiss. Aga kui tõsiselt rääkida, siis arvestada tuleb Rasputinit, Rodionovit, Zalõginit, meie marionetid jätke rahule. Nemad mõtlevad praegu, et peab hakkama kodu vahetama."

*„Rahvasaadikute kongressil oli 172 partei esimest sekretäri, 92 kõrgemat sõjaväelast ja suur hulk teisi funktsionääre. 1500 inimest aplodeeris selle peale, mis sõjavägi Tbilisis oli teinud. See tekitas kõheda tunde — mis klubisse me teiega sattunud oleme."

***Mida arvate kahe kõrge ametikoha ühitamisest?**

„Kaht ametit pidada käib Gorbatšovil üle jõu, ehkki tal on suur töövõime. Kui partei juhtiv jõud kaob ära, jääb ta kahtlemata presidendiks. Gorbatšov oli väga sõbralik ja lahke kohtumistel Eesti, Leedu ja Gruusia delegatsioonidega. Aga kongressil asetas küsimuse nii, nagu talle oli sobiv ja kasulik. Ta teab kõike ja tal on igaühe jaoks erinev nägu. Kongressil sai ta 87 vastuhäält, sealhulgas ka minu oma."

***Kas meie rahvaliikumised on end ammendanud?**

„Liikumiste tähtsus on selles, et nad on pannud meid mõtlema. Rahvahariduslik töö on tehtud, meil on pilt olemas oma minevikust ja praegusest seisust. Rahvarinne on end ammendanud, temas on tekkinud liialt erinevad fraktsioonid. Samas rohelised on muutunud väga selgepiiriliseks poliitiliseks parteiks. Areng läheb selles suunas, et liikumised muutuvad parteideks. Nüüd on vaja meeskonda, kes võtaks vastu otsuse ja teataks sellest Moskvasse, mitte ei käiks seal otsuseid kooskõlastamas."

***Mis mulje on Teil EKP uuest programmist?**

„Võtame seda kui publitsistlikku lugu. Igaüks peab end ju kuidagi lõbustama. EKP programm peab välja kujunema konkurentsis teiste poliitiliste liikumistega. Eraldumine NLKPst ei paranda EKP mainet. Tugi parteile peab tulema rahva hulgast, see eeldab aga konkreetset tegu."

***Kes on Teie arvates Gdljan ja Ivanov?**

„Inimestena äärmiselt ebameeldivad. Jäid nüüd isé selle masina rataste vahele, mida enne juhtisid. Nad võitlevad korruptsiooni vastu allesjäämise, töö säilitamise tahtest."

***Kas avaldatud sõjalised kulutused on reaalsed?**

„Kaks korda väiksemad."

***Kuhu jõuab N. Liit perestroikaga?**

„Lagunemiseni loomulikult. Ühiskond on majanduslíku kokkuvarisemise ja kodusõja lävel. Rahvusküsimuste supist ei tule see valitsus puhtalt välja. Konsolideerumise võimalusi enam ei ole. Vene inimese suhtumist piirkondade iseseisvumisse peegeldab ilmekalt Rõžkovi hüüatus: „Kui Jakuutia tahab ka majanduslikku sõltumatust, kust me siis saame oma kulla ja teemandid?" Minu arvates algab impeeriumi lagunemine Ukrainast. Kui Ukraina ärkab, siis variseb süsteem kokku. Nad peavad meeles oma 7 miljonit näljas hukkunut. Valgevene on rohkem ärganud, kuid ta on põhimõtteliselt russifitseeritud ja pole seega Moskvale nii ohtlik."

(Järg 2. lk.)

Eesti Kodanike Komiteede Ajutise Sidetoimkonna pressikonverents Tallinnas 9. juunil.

Trivimi Velliste: „Usun, et oleme õigel teel, sest teist teed meil pole."

EKK AST pressikonverentsil osalesid Vardo Rumessen, Jaan Märss, Eve Pärnaste, Tunne Kelam, Trivimi Velliste, Mart Laar, Illar Hallaste, Kalle Lindi ja Henn Sarv.

Sissejuhatava sõnavõtuga esines **TUNNE KELAM**: „Eesti Kodanike Komiteede eesmärk on rahvaesinduse loomine, mitte alternatiivne võim. Põlisrahva õigused omal maal tuleb seada õigetele alustele. Peame endas selgusele jõudma, millist suveräänsust ja mis alusel me taotleme. Meie jaoks peavad põhimõtted olema tähtsamad kui taktika. Et enesealalhoiuinstinkt sunniks inimest tegutsema, on vaja kaht tingimust — oht peab olema piisavalt suur, samuti peab olema võimalus tegutseda. Need mõlemad tingimused on praegu täidetud. Oleme vangi olukorras ja meie ees on kaks teed — kas humaniseerida vangistust või sellest lahti öelda. Kumma tee me valime? Samas on selge ka see, et isegi ebaseaduslik võim on parem kui anarhia.

Praeguseks on EKK liikmeks registreerinud umbes 100 000 inimest. (Esimene EKK loodi Kadrinas 21. märtsil. Esimese kümne hulgas on ka Simuna ja Väike-Maarja EKKd. Esimene maakonnakomitee loodi Virumaal. Toim.) Suveks võime jõuda peakomitee loomiseni. Sellele annab oma ülesanded ja volitused üle praegune AST."

Edasi jätkus kohtumine küsimustega ühelt ja vastustega teiselt poolt.

Kes konkreetselt on keelanud EKK materjalide avaldamise ajakirjanduses?

IH: „Ei ole teada, kes on keelanud. Ei vabariiklikud ega rajoonilehed ole avaldanud teateid EKKde loomise kohta, tegevuse lähemast tutvustamisest rääkimata. Konkreetne näide on „Viru Sõna". EKP KK pleenumil rünnati väga jõhkralt „Maalehte", kes söandas avaldada H. Tillemanni väitluse M. Lauristiniga. Aprilli lõpuks oli 7 Rahvarinde piirkondlikku volikogu EKKde loomist toetanud."

VR: „Meie jaoks pole suletud mitte ainult ajalehed. EKK AST taotles raadioprogrammis 10—15 minutit nädalas kindlal ajal oma info edasiandmiseks. Eesti Raadio programmi peadirektor Jüri Raudsepp kostis meie taotluse peale: „Ma ei oska selles küsimuses seisukohta võtta, räägime nädala pärast.". Nädala pärast oli vastus: „Me oleme ju riiklik raadio, te peate aru saama.". Vahepeal oli Mikk Titma andnud EKKdele ühemõtteliselt negatiivse hinnangu..."

TK: „EKP osakonnajuhataja Georg Sootla kurtis, et ka kompartei on infosulus, temagi materjale ei avaldata!" (Naer.)

TV: „Võimalik, et eksisteerib ka enesetsensuur — toimetajad kaaluvad, kas materjalide avaldamine on neile kasulik või on momendil veel ennatlik."

Kuidas kavatsete meie taotlused muulastele selgeks teha! Mõelge, mis toimus Armeenias, Gruusias, Usbeki NSVs!

KL: „Unustate ära, et nii Armeenias, Gruusias kui Usbekis on vastuolud tekkinud religioonide tasemel. Pealegi elame meie Euroopas. Pole olemas Euroopa suurriiki, mis tunnistaks sellist moodustist nagu Eesti NSV. Möödunud aastate ajuloputus on eesti rahvale vähe mõjunud!"

TK: „Režiim on nõrk. Kasvõi see, et me täna siin koos oleme, on selle märk. Muidu oleksime võib-olla ka koos, aga kuskil mujal..."

Kas kodanike komiteedel on ajaloos analoogi?

TV: „Ei ole. Võib-olla ehk Maapäev Eesti riigi sünniajajärgust?"

HS: „Eesti Kongress on eelparlament. Et tal analoogi pole, näitab, et nii totrat olukorda pole ühegi riigi ega rahva ajaloos olnud."

Milleks loodi revisjonikomisjon?

KL: „Selleks, et idee, mis öeldi välja 24. veebruaril, jääks puhtaks. Et keegi ei hakkaks seda oma suva järgi mugandama. Revisjonikomisjon annab oma volitused üle Eesti Kongressile."

TV repliik: „Eesti Vabariiki pole vaja taastada, see on de *jure* olemas. Vaja on taastada tema seaduslik võim. Kuigi ka valitsus on tegelikult olemas, aga see pole Eestis."

Miks oli vaja ellu kutsuda EKKd, kas ei piisa referendumist?

IH: „Referendumile kutsumine on halvem. Sel juhul tekib hulk küsimusi — kes referendumil osalevad, kes koostavad küsimused, kes loevad hääled. Kui kasvõi üks punkt seatakse kahtluse alla, kaotab referendum oma mõtte. Pärast referendumit kaob võimalus läbirääkimisteks. Meie jaoks on EKK parem tee."

EP: „Referendumit ei saa korraldada sellepärast, et meil on okupatsiooniväed. Hirm teeb küsimustele vastamise ebaadekvaatseks. Referendum korraldatakse vaidlusalustes küsimustes, meil aga pole midagi vaielda,

(Järg 2. lk.)